

ΑΝΑΚΤΟΡΟ ΤΩΝ ΑΙΓΩΝ: Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝΑΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ!

Επιμέλεια: Άγγελος Αγγελίδης

Η στοά πλαισιώνει συμμετρικά το πρόπυλο, διαμορφώνοντας με εξαιρετικά μνημειακό και επιβλητικό τρόπο την πρόσοψη, στοιχείο ιδιαίτερα σημαντικό και πρωτοποριακό για την εποχή του

Το κτίριο συνοψίζει την πεμπουσία του ευζην και [...] θα αποτελέσει το αρχέτυπο του οικοδομήματος με περιστύλιο που θα επαναληφθεί χιλιάδες φορές σε ολόκληρο τον ελληνιστικό κόσμο

Φαίνεται λοιπόν πως ο ηγεμόνας των Ελλήνων και κυρίαρχος των Βαλκανίων, την παραμονή της μεγάλης εκστρατείας προς την Ασία, αντιλαμβάνονταν και πρόβαλε συνειδητά τον εαυτό του σαν κύριο της Ευρώπης...

Τα δάπεδα των χώρων του κτιρίου εδράζονται κατ' ευθείαν επάνω στο φυσικό έδαφος που προέκυψε από το κόψιμο της πλαγιάς και αποτελούσε και την επιφάνεια της αυλής

Αυτό το λαμπρό, τεράστιο και πανάκριβο οικοδόμημα αποτελεί μέρος ενός μεγάλου οικοδομικού προγράμματος που είχε στόχο να λαμπρύνει και να εκσυγχρονίσει τις Αιγές

Αν όλα πάνε καλά, το ανάκτορο των Αιγών θα στερεωθεί και θα κερδίσει και πάλι κάτι από την παλιά του αίγλη και η Μακεδονία θα αποκτήσει τον Παρθενώνα της...

«Συγκωνεύοντας με τρόπο εξαιρετικά εφευρετικό και πρωτοποριακό στοιχεία δημόσιας και ιδιωτικής αρχιτεκτονικής, ο μεγαλοφυής αρχιτέκτονας δημιουργεί ένα κτίριο λιτό και λειτουργικό και συγχρόνως απόλυτα μνημειακό και επιβλητικό. Δίνει μορφή και υπόσταση στην ιδέα του δεσπόζοντος κέντρου, από όπου εκπορεύεται κάθε εξουσία και κατασκευάζει το απόλυτο πρότυπο των βασιλείων της ελληνιστικής οικουμένης». Με αυτά τα λόγια η αρχαιολόγος Αγγελική Κοτταρίδη περιγράφει το ανάκτορο της Βεργίνας. Οι περυσινές της ανασκαφές έδωσαν ακόμη περισσότερα στοιχεία για το μεγαλειώδες κτίριο, το οποίο στην εποχή του ήταν ένα από τα πιο μοντέρνα που υπήρχαν.

Η οργάνωση και η λειτουργία των εσωτερικών χώρων του κτηρίου ήταν πολύ περισσότερο σύνθετη από ότι γενικά πιστεύεται. «Παρατηρήσαμε ότι στην επάνω εξωτερική όψη του ανώτατου δόμου της υποθεμελίωσης διαμορφώνεται ένας πολύ μικρός αναβαθμός, ένα είδος ευθυνηρίας. Το στοιχείο αυτό δεν υπάρχει στους εξωτερικούς τοίχους, αλλά ούτε και στους διαχωριστικούς τοίχους των δωματίων και παρατηρείται μόνον στους τοίχους της στοάς του περιστυλίου, όπου διακόπτεται στα σημεία όπου υπήρχαν κατώφλια. Η παρουσία ευθυνηρίας στην ανατολική πλευρά του ανατολικού τοίχου της μακριάς αίθουσας που βρίσκεται δίπλα από το πρόπυλο, βεβαιώνει με απολύτως κατηγορηματικό τρόπο της παρουσία στοάς –όπως είχαν υποθέσει αρκετοί ερευνητές– και στην πρόσοψη του μνημείου. Η στοά εδώ πλαισιώνει συμμετρικά το πρόπυλο, διαμορφώνοντας με εξαιρετικά μνημειακό και επιβλητικό τρόπο την πρόσοψη, στοιχείο ιδιαίτερα σημαντικό και πρωτοποριακό για την εποχή του. Και εδώ η ευθυνηρία διακόπτεται σε ένα σημείο και δημιουργείται θέση για ένα κατώφλι. Είναι λοιπόν βέβαιο ότι η μακριά αίθουσα επικοινωνούσε κατ' ευθείαν με τη στοά και τον εξωτερικό χώρο με τουλάχιστον μία και πιθανότατα δύο εισόδους. Ανοικτοί και εξωστρεφείς οι χώροι αυτοί, υπογραμμίζουν τον δημόσιο χαρακτήρα της κατοικίας του ηγεμόνα που αποτελεί το κέντρο της διοίκησης, αλλά και την έδρα της πολιτικής, στρατιωτικής, δικαστικής και θρησκευτικής εξουσίας του κράτους», τόνισε η αρχαιολόγος.

■ Μνημείο μεγαλοπρέπειας, λειτουργικότητας και μαθηματικής καθαρότητας

Το ανάκτορο του Φιλίππου Β', το μόνο ανάκτορο της κλασικής Ελλάδας που γνωρίζουμε, όντας η έδρα της πολιτικής εξουσίας και συγχρόνως το κέντρο της πνευματικής δημιουργίας, αποδεικνύεται αληθινό μνημείο μεγαλοπρέπειας, λειτουργικότητας και μαθηματικής καθαρότητας. Μέσα από την απόλυτη συνέπεια της γεωμετρίας της δομής, το κτίριο συνοψίζει την πεμπουσία του ευζην, και υλοποιώντας το πρότυπο της ιδανικής κατοικίας, θα αποτελέσει το αρχέτυπο του οικοδομήματος με περιστύλιο που θα επαναληφθεί χιλιάδες φορές σε ολόκληρο τον ελληνιστικό κόσμο, χωρίς ωστόσο καμιά από τις επαναλήψεις να φτάσει την σαφήνεια, την πληρότητα και την απόλυτη καθαρότητα του πρωτοτύπου.

Το τεράστιο κτίριο, που έχει έκταση δέκα περίπου στρέμματα, δηλαδή τρεις φορές όση ο Παρθενώ-

νας, κτίσθηκε όπως όλα δείχνουν σε μια οικοδομική φάση λίγο μετά τα μέσα του 4ου αιώνα. Τον 3ο αιώνα έγινε ο νότιος αναλημματικός τοίχος και κτίσθηκε το δυτικό πρόσκτισμα με το περιστύλιο. Το ανάκτορο, όπως και τα τείχη και ολόκληρη η πόλη των Αιγών, καταστράφηκε αμέσως μετά την ήττα του Περσέα από τους Ρωμαίους. Τα ίχνη της πυράς είναι έντονα και ακόμη εμφανή κυρίως στην νοτιοανατολική πλευρά. Αμέσως άρχισε η λιθολόγηση κυρίως από τα βόρεια και τα δυτικά. Ίχνη κτισμάτων με υλικό σε Β' χρήση που χρονολογούνται μετά την καταστροφή του μνημείου διαπιστώθηκαν στο νοτιοδυτικό τμήμα.

■ Κτίριο μοναδικό και πρωτοφανές

Αυτό το λαμπρό, τεράστιο και πανάκριβο οικοδόμημα αποτελεί μέρος ενός μεγάλου οικοδομικού προγράμματος που είχε στόχο να λαμπρύνει και να εκσυγχρονίσει τις Αιγές, την πρώτη πόλη των Μακεδόνων, το λίκνο των Τημενιδών. Στοιχεία του ίδιου προγράμματος ήταν το νέο κραταιό τείχος, η κύρια φάση του ιερού της Ευκλείας και βέβαια το θέατρο. Εμπνευστής και χρηματοδότης αυτού του προγράμματος δεν μπορεί να είναι άλλος από τον Φίλιππο. «Πιστεύω πως, όταν το κλοκαίρι του 336 π.Χ. ο εκλεγμένος ηγεμόνας όλων των Ελλήνων, ο βασιλεύς των Μακεδόνων και κυρίαρχος των Βαλκανίων αποφάσισε να γιορτάσει με τον πιο λαμπρό τρόπο την παντοδυναμία του στις Αιγές, είχε έτοιμο εδώ ένα παλάτι αντίστοιχο του για να φιλοξενήσει και να εντυπωσιάσει τους προσκεκλημένους του, ένα κτίριο μοναδικό και πρωτοφανές, από σύμβολο της εξουσίας του, σκηνικό επιβλητικό για τη μοίρα εκείνη γιορτή, όπου ο βασιλιάς συνάντησε τη μοίρα του και αυτό το κτίριο δεν ήταν άλλο από το παλάτι που εμείς έχουμε την τύχη, την τιμή και την τεράστια ευθύνη να ερευνοήμε και να φροντίσουμε...», πρόσθεσε η κ. Κοτταρίδη.

■ Φίλιππος, ο πρώτος ηγεμόνας της Ευρώπης;

Μια αμυδρή εντύπωση της μεγαλοπρέπειας του κτιρίου μας δίνουν τα δάπεδα της νότιας πτέρυγας όπου βρέθηκε ένα μισοκατεστραμμένο ψηφιδωτό. Στο κέντρο ένας βαθύς λάκκος, πολλές ψηφίδες έλειπαν από τη θέση τους, αρκετές ήταν διάσπαρτες στις επικλίσεις που κοσκινίστηκαν σχολαστικά. Οστόσο, αυτό που βρέθηκε αδιεπίστακτο έφτανε για να αναγνωριστεί το θέμα. Στην περιφέρεια του τετραγώνου, σαν πλαίσιο ένας μαϊνάνδρος και αμέσως μετά αλληπαλλήλες σπείρες, λευκά κύματα που ορίζουν μια θάλασσα από γκριζογάλανα βότσαλα. Στις τέσσερις γωνίες, έρωτες καβάλα σε θαλασσινά τέρατα. Στο κέντρο καλπάζει ένας τεράστιος ταύρος. Σώζονται άριστα τα πίσω πόδια του βασιλικού ζώου που σε αυτά τα συμπραζόμενα δεν μπορεί να είναι άλλος από τον μεταμορφωμένο Δία που έχει αρπάξει την Ευρώπη. «Πιστεύω πως η επιλογή του θέματος στο μοναδικό ψηφιδωτό του ανακτόρου με μυθική παράσταση δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να είναι τυχαία. Σας θυμίζω το απροσδόκητο εκείνο χωρίο του Θεόπομπου, που ήταν συνομήλικος, φίλος και κατ' εξοχήν ιστορικός του Μακεδόνα βασιλιά. Μηδέποτε εννοεί Ευρώπη τοιούτον άνδρα παράπαν οιον τον του Αμύντου Φιλίππου. Και ακόμη σας θυμίζω το

όνομα της κόρης του Φιλίππου από την Κλεοπάτρα, Ευρώπη...», είπε η κ. Κοτταρίδη.

Φαίνεται λοιπόν πως ο ηγεμόνας των Ελλήνων και κυρίαρχος των Βαλκανίων, την παραμονή της μεγάλης εκστρατείας προς την Ασία, αντιλαμβάνονταν και πρόβαλε συνειδητά τον εαυτό του σαν κύριο της Ευρώπης... Ήταν λοιπόν ο Φίλιππος και όχι ο Καρλομάγνος ο πρώτος ηγεμόνας της Ευρώπης; «Προς ενίσχυση αυτής της θεωρίας οι ιστορικοί της Οξφόρδης μου θύμισαν πως ο τίτλος του τοποτηρητή που άφησε πίσω του ο Αλέξανδρος ήταν 'στρατηγός Ευρώπης'...», υπογράμμισε.

Το ανάκτορο της Παλατίτσας, της Βεργίνας ή πιο σωστά το ανάκτορο των Αιγών είναι ο μεγάλος γνωστός- άγνωστος της αρχαιολογικής έρευνας ήδη από τον 19ο αιώνα. Με την εντυπωσιακή πρώτη παρουσίαση των Heuzey – Daumet, τα κρισιμότατα για την κατανόηση του μνημείου άρθρα του Ρωμαίου, την συνοπτική πρώτη δημοσίευση το '61 από τους Ανδρόνικο, Μακαρόνα, Μπακαλάκη και Μουτσόπουλο, τις εκτενείς εκθέσεις στα Χρονικά, την δημοσίευση του Ανδρόνικου το '84 που συνοδεύεται από το σχέδιο, στο οποίο αποτυπώνονται οι παρατηρήσεις του Τραυλού, τις διαπιστώσεις του Παντερμαλή για την διαμόρφωση της πρόσοψης και την υποδειγματική δημοσίευση από τον ίδιο της κεράμωσης της στέγης, αλλά και τις οξυδερκείς παρατηρήσεις του Βελένη, βασικά στοιχεία του μνημείου έγιναν γνωστά και έτσι το ανάκτορο τα τελευταία τριάντα χρόνια αποτελεί σημείο αναφοράς στην επιστημονική συζήτηση της αρχιτεκτονικής των ελληνιστικών χρόνων, χωρίς ωστόσο να έχει αναγνωριστεί σε όλη την έκτασή της η σημασία του, αφού ανοικτά μένουν ακόμη τρία βασικά ζητήματα: η χρονολόγηση, η ακριβής μορφή και οι πιθανές οικοδομικές φάσεις.

■ Η θεμελίωση.

Τα δάπεδα των χώρων του κτιρίου εδράζονται κατ' ευθείαν επάνω στο φυσικό έδαφος που προέκυψε από το κόψιμο της πλαγιάς και αποτελούσε και την επιφάνεια της αυλής. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχει καμία παλιότερη οικοδομική φάση κάτω από το μνημείο, τα θεμέλια του οποίου εισχωρούν βαθιά μέσα στο φυσικό έδαφος. Σε όλη της την έκταση η θεμελίωση που φτάνει σε πάχος τα 170 εκατοστά είναι κατασκευασμένη από πώρινους γωνιόλιθους. Άσφογα επεξεργασμένοι, οι γωνιόλιθοι αυτοί που αρμώζουν μεταξύ τους επακριβώς με τη βοήθεια αναθύρωσης στις επιφάνειες ώσης, οργανώνονται σε εναλασσόμενα και διαπλεκόμενα συστήματα που εξασφαλίζουν την μέγιστη δυνατή σταθερότητα.

■ Η συνέχιση της έρευνας...

Μετά από τριάντα χρόνια η κατάσταση είχε φτάσει σε κρίσιμο σημείο και η καταστροφή κινδύνευε να γίνει μη αναστρέψιμη. Με στόχο να ξεκινήσει μια συντονισμένη επιχείρηση συντήρησης και ανάταξης του μνημείου η εφορεία ανέθεσε στην κ. Πάκα την εκπόνηση μιας προκαταρκτικής μελέτης ανάπλασης ανάδειξης του χώρου του μνημείου που μεταξύ των άλλων περιλάμβανε και την κατασκευή στεγάστρων για τα ψηφιδωτά και χώρο εξυπηρέτησης επισκεπτών.

Το 2003 η μελέτη εγκρίθηκε. Το έργο όμως δυστυχώς δεν εντάχθηκε. Αυτό έγινε –κάλλιο αργά παρά ποτέ– πέρυσι τον Απρίλιο όταν με προϋπολογισμό 2,5 εκατομμυρίων ευρώ ξεκίνησε η Α' φάση του έργου στο πλαίσιο του ΕΠ Πολιτισμός. «Έτσι άρχισε ένας τρομερός αγώνας δρόμου να προλάβουμε να κάνουμε σε ενάμιση χρόνο ό,τι θα έπρεπε να έχει γίνει σε τρία... Με περισσότερους από 80 συνεργάτες επιστήμονες, τεχνικούς και εργάτες ξεκινήσαμε με κέφι, αισιοδοξία και πολλή φούρια... Ο χρόνος δεν με φτάνει να ευχαριστήσω ονομαστικά όλους όσους το αξίζουν, θα σταθώ μόνον σε δύο: Την συνάδελφο Εύα Κοντογουλίδου που έγινε η καρδιά του εργαταξίου. Χωρίς αυτήν σε καμιά περίπτωση το έργο δεν θα είχε προχωρήσει, όπως προχώρησε και τον Νίκο Παπαποστόλου, τον Δήμαρχο Βεργίνας που αγκάλιασε την προσπάθειά μας από την πρώτη στιγμή και μας βοήθησε με κάθε δυνατό τρόπο... Μας έδωσε αμμοχάλικο από τον Αλιάκμονα ίδιο μ' αυτό που χρησιμοποίησαν οι αρχαίοι για τα δάπεδα, μας βοήθησε με τα μηχανήματα του Δήμου, μας έφερε νερό, μας παραχώρησε χώρο για τις δουλειές του χειμώνα», είπε η αρχαιολόγος. Κεντρικός στόχος αυτής της φάσης ήταν ο καθαρισμός και η τεκμηρίωση του μνημείου, η συντήρηση των ψηφιδωτών και των μαρμαροθετημάτων των δαπέδων της νότιας και της δυτικής πλευράς, που η έκτασή τους ξεπερνά το ένα στρέμμα, η οργάνωση του εργαταξίου, η τακτοποίηση των αρχιτεκτονικών μελών, ώστε στην επόμενη φάση να αρχίσει η συντήρηση και η ανάταξή τους, η κατασκευή δικτύου αποστράγγισης. Παράλληλα με αυτά εκπονήθηκαν μια σειρά μελετών, η σημαντικότερη από τις οποίες είναι η μελέτη ανάταξης - αναστήλωσης του λιθίνου τμήματος των τοίχων της νότιας και δυτικής πτέρυγας. Η μελέτη έγινε από την εφορεία με τη συνεργασία της κυρίας Αλκμήνης Πάκα και του κ. Martin Klessing και εγκρίθηκε ήδη από το ΚΑΣ. «Επόμενος στόχος είναι η συνέχιση του έργου και στην επόμενη προγραμματική περίοδο, ώστε να γίνει η αναστήλωση των τοίχων και να προχωρήσουμε στην ανασύλωση μερικών κίωνων του περιστυλίου... Αν όλα πάνε καλά, το ανάκτορο των Αιγών θα στερεωθεί και θα κερδίσει και πάλι κάτι από την παλιά του αίγλη και η Μακεδονία θα αποκτήσει τον Παρθενώνα της...», κατέληξε.

■ Κύριοι εκθροί

- Τα νερά, υπέργεια και υπόγεια που στραγγίζουν από τη γειτονική πλαγιά, αναβλύζουν μέσα από τα θεμέλια και πνίγουν κυριολεκτικά το μνημείο
- Η σύσταση του υπεδάφους που περιέχει φλέβες από άργιλο και τύρφη, υλικά τα οποία διογκώνονται με την υγρασία, προκαλώντας μετακινήσεις και διολισθήσεις με αποτέλεσμα μεγάλες διαταραχές στην επιφάνεια των δαπέδων, αλλά και σημαντικές απώλειες στη βόρεια πλευρά του μνημείου
- Η δράση των μικροοργανισμών και των καιρικών συνθηκών που οδηγεί σε αποσάθρωση των λίθινων μελών και διάλυση των δαπέδων
- Η βλάστηση που με την συνεχή δράση της επιταχύνει την καταστροφή.
- Ο ανθρώπινος παράγοντας ■

